

ВІДГУК

**офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора
КУЛЕШОВОЇ ВІКТОРІЇ ВОЛОДИМИРІВНИ
на дисертаційне дослідження
ДІМІТРОВОЇ-БУРЛАЄНКО СВІТЛАНИ ДІМОВОЇ
«Підготовка студентів технічних університетів до виявлення креативної
компетентності у професійній діяльності»,
поданої на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за
спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти**

Актуальність теми.

Актуальність проблеми, науково-педагогічному осмисленню якої присвячене дослідження дисертанта, не підлягає сумніву. Це зумовлено новими концептуальними підходами до організації всієї системи освіти та посиленням уваги до якості вищої освіти. Особливої значущості ця проблема набуває в сучасних умовах пріоритетності державної політики щодо формування професійної компетентності фахівців.

Сьогодні світова система освіти переживає одну з найсерйозніших криз чи не за увесь час свого існування. Її глибинна суть полягає в тому, що традиційні зміст і характер освіти перестали відповідати як прагненням та інтересам особистості того, хто навчається, так і суспільним вимогам до їхньої фахової і професійної компетентності, загальної і професійної культури. Така ситуація зумовлена надзвичайно динамічним характером сучасного суспільного буття взагалі і різних його сфер й проявів та консерватизмом освіти як соціального інституту. І невідповідність традиційної освіти новим суспільним реаліям набуває статусу важливої проблеми сучасності.

У зв'язку з цим одним із найважливіших і найвідповідальніших завдань філософії освіти стає визначення та реалізація доцільних шляхів і засобів ефективного подолання вказаної кризи невідповідності з тим, щоб можна було забезпечити необхідну якість професійної підготовки, виявити і сприяти

розвитку творчого потенціалу та професійних рис і якостей майбутнього фахівця. Поступово стає все більш очевидним, що для забезпечення відповідності освітньої системи принципово новому характеру сучасного суспільства, суспільного виробництва, суспільного та індивідуального буття необхідна нова освітня парадигма.

Проблеми підготовки висококваліфікованих інженерів у технічних ЗВО гостро постають у сучасних умовах розвитку системи вищої освіти, коли відбуваються радикальні перетворення в економіці, політиці, соціальних відносинах, способі життя й цінностях, що супроводжуються зміною пріоритетів тощо. Радикальність соціальних перетворень вимагає від сучасних інженерів високого рівня професіоналізму, надійності, креативності, професійної компетентності. Професійна компетентність, як якісно ціннісний комплекс соціального буття, стає першоосновою ефективності виробничих відносин, від яких суттєво залежить не тільки надійність, стабільність і прогресивність суспільного розвитку, але й авторитет держави, її громадян. Тому стан дослідження професійної компетентності, зокрема, креативної потребує більшої уваги, оскільки відсутність системного бачення шляхів її формування не дозволяє віднайти нові джерела її вдосконалення.

В умовах інтеграції України до європейського простору актуальною є проблема формування креативної компетентності інженерів з урахуванням досвіду міжнародної системи їхньої підготовки, які відповідали б вимогам часу.

Враховуючи це, погоджуємося з автором дослідження в обґрунтуванні актуальності теми, яка виражена необхідністю вирішення суперечностей, що впливають на підготовку майбутніх інженерів до професійної діяльності в аспекті формування у них креативної компетентності.

Дисертаційна робота Дімітрової-Бурлаєнко С.Д. виконана відповідно до теми науково-дослідної роботи кафедри початкової, дошкільної та професійної

освіти Харківського національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди «Сучасні освітньо-виховні технології в підготовці фахівців» (номер державної реєстрації 0111U008876). Тему дослідження затверджено вченою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (протокол № 2 від 17 квітня 2015).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертаційній роботі.

Визначення, об'єкту та предмету дослідження логічно пов'язане з його метою, яка, у свою чергу, цілком вдало деталізується у завданнях. Не викликає сумніву наукова новизна, теоретична і практична значущість роботи. Для розв'язання поставлених завдань дібрано комплекс методів дослідження для ґрунтовного висвітлення стану проблеми дослідження; для з'ясування стану розроблення та рівня вивчення основних понять досліджуваного питання, визначення категорійного апарату; для перевірки гіпотези дослідження; для визначення рівня сформованості креативної компетентності студентів технічного університету, що беруть участь в експерименті; для математичної обробки діагностичних даних отриманих на констатувальному й контрольному етапах дослідження, визначення значущості отриманих результатів, установлення достовірності висновків дослідно-експериментальної роботи.

Дисертація складається з двох розділів, у яких здійснено багатоаспектне висвітлення проблеми дослідження.

Основні наукові результати дослідження.

Цінність рецензованої роботи вбачаємо в наявності «наскрізної» концептуальної ідеї: формування креативної компетентності студентів технічних університетів є багатовимірним діалектичним процесом, що ґрунтується на системному, особистісно-діяльнісному, компетентнісному та середовищному підходах, передбачає дотримання певних педагогічних умов і

характеризується визначеною метою, результатом якої є набуті особистісні якості і професійні вміння, що забезпечують готовність майбутніх інженерів до виявлення зазначеної компетентності у професійній діяльності.

Дисертантка, аналізуючи позиції Н. Бібик, О. Гури, Е. Зеєра, І. Зимньої, І. Зязюна, О. Пометун, О. Тіщенко, Г. Хуторського, К. Юр'євої та ін., визначає поняття «компетентність» щодо проблематики дослідження як володіння особистістю сукупністю взаємопов'язаних якостей, змістовних орієнтацій, ціннісно-смилових установок, знань, умінь, навичок, досвіду та готовності до виконання професійної діяльності (С.37).

У першому розділі «Теоретичні засади підготовки студентів технічних університетів до виявлення креативної компетентності» з метою глибокого вивчення проблеми та уточнення провідних дефініцій кваліфіковано здійснено аналіз філософської, педагогічної, психологічної, соціологічної літератури вітчизняних та зарубіжних авторів, обґрунтовано понятійно-категорійний апарат, окреслено особливості підготовки студентів технічних університетів до активного виявлення креативної компетентності як важливої мети та результату їхньої професійної підготовки.

Дисертація відзначається сучасністю основних концептуальних засад, з яких виходить автор. Позитивної оцінки заслуговує вибір гуманістично спрямованої теоретико-методологічної основи дослідження, звернення до наукових праць, у яких розкрито концептуальні положення щодо організації навчального процесу у вищій школі (В. Андрущенко, А. Вербицький, Н. Волкова, Л. Кондрашова, Н. Кузьміна); питання удосконалення змісту й форм навчання майбутніх інженерів у закладах вищої освіти (О. Глузман, В. Кулешова, Н. Ничкало, О. Пехота, П. Підкасистий, О. Резван, В. Сластьонін та ін.) тощо.

Вагомість роботи обумовлена ще й тим, що на сьогодні аналіз наукових напрацювань з проблеми професійної підготовки студентів технічних університетів засвідчує досить загальний та недостатньо структурований рівень її розробленості особливо у площині формування креативної компетентності.

Послугуючись широкою джерельною базою, авторка розкриває сутність ключових понять дослідження: з'ясовує співвідношення між поняттями «творчість» і «креативність», розширює семантичні межі поняття «креативність» і «креативна компетентність», деталізує поняття «креативна компетентність» відносно студентів технічних університетів і доводить, що креативна компетентність як складова професійної компетентності інженера визначається необхідністю розвитку творчих здібностей студента технічного університету з метою виявлення ініціативи, самостійності, творчості, дослідницьких здібностей у його майбутній інженерній діяльності.

Підтримуємо авторське осмислення вихідного поняття – «креативна компетентність», розкриття його сутнісних характеристик та специфіки, що деталізується дисертанткою у його визначені як складного особистісного утворення, що охоплює сферу інтелекту, емоцій, моральних цінностей та уможлиблює на принципово новому, інтегративному рівні перенесення набутих компетентностей з однієї галузі життєдіяльності в іншу з метою або досягнення принципово нового результату діяльності, або виконання діяльності на принципово новому якісному рівні.

Позитивним у науковій праці визначаємо розкриття дисертанткою особливостей інженерної діяльності, що обумовлюють необхідність прояву креативної компетентності, виокремлення компонентів досліджуваного явища, що необхідні для ефективного його здійснення у професійній діяльності майбутнього інженера та представлення їх змісту.

Наукова цінність дослідження полягає також в теоретичному обґрунтуванні педагогічних умов підготовки до виявлення креативної компетентності у майбутній професійній діяльності студентів технічних університетів, які полягають у: створенні креативного освітнього середовища як підґрунтя для виявлення креативної компетентності майбутніх інженерів; розвитку креативного потенціалу особистості у процесі навчання в технічному університеті; упровадженні факультативного навчально-практичного спецкурсу з формування креативної компетентності «Тренінг креативності».

Заслуговує на увагу, розроблений дисертантом понятійно-категоріальний апарат теорії формування креативної компетентності студентів технічних університетів, зокрема: поняття «креативна компетентність» щодо професійної діяльності інженера; «педагогічні умови підготовки студентів технічного університету до виявлення креативної компетентності у професійній діяльності»; структуру феномену «креативна компетентність майбутнього інженера», теоретичні положення щодо сутності, структури, критеріїв, показників і рівнів сформованості креативної компетентності студентів технічних університетів.

У другому розділі «Експериментальна перевірка ефективності впровадження педагогічних умов підготовки студентів технічних університетів до виявлення креативної компетентності у майбутній професійній діяльності» знайшли відображення усі етапи підготовки і здійснення експериментального дослідження запропонованої проблеми, його концептуальні засади. Результати педагогічного експерименту дозволили авторці досягнути мети та підтвердити вірогідність висунутої гіпотези.

В експерименті взяли участь 467 студентів і 93 викладачі Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», Харківського національного автомобільно-дорожнього університету, Харківського національного університету міського господарства імені О. Бекетова,

Полтавської державної аграрної академії, Державного технічного університету „Люблінська політехніка” (Politechnika Lubelska, Polska), Русенького університету імені Ангела Кинчева (University of Ruse „Angel Kanchev”, Bulgaria, Політехнічного університету Тімішоара (Politehnica University of Timisoara, Romania)).

Слід також позитивно відзначити обрані критерії (мотиваційний, особистісний, когнітивно-праксеологічний) і відповідні рівні (високий (творчий), середній (продуктивний) і низький (фрагментарний)).

Запропоновані дисертанткою педагогічні умови підготовки студентів технічних університетів до виявлення креативної компетентності у професійній діяльності реалізовано шляхом впровадження у навчальний процес традиційних й інноваційних педагогічних технологій та методів (технології розвитку технічної творчості, теорії рішення винахідницьких задач, техніки зворотного зв'язку, мозкового штурму, методу моделювання маленькими чоловічками (МММЧ), методу фокальних об'єктів, кейс-методу, ігрових, діалогічно-дискусійних методів, навчальних квестів, адаптованих до майбутньої професійної діяльності, методу ментальних карт, методу гірлянд та вільних асоціацій, кроссенсу, друдлу, методу синектики, веб-квесту тощо).

Не викликає заперечень експериментальна частина роботи, про що свідчать кількісні дані та суттєві зрушення у показниках рівнів сформованості зазначеної компетентності респондентів за кожним із критеріїв.

До зазначеного додамо, що в нагромадженні наукових уявлень про досліджуваний феномен здобувачка досить вдало, як нам здається, послуговується методами кореляційного аналізу задля встановлення відповідних взаємозв'язків між структурними компонентами. Тому не підлягає сумніву встановлена дослідницею динаміка їх сформованості на початку і наприкінці експерименту.

Виявлено важливий кореляційний зв'язок між компонентами зазначеної компетентності, статистичну достовірність отриманих результатів, підтверджену за допомогою F-критерію Фішера. Результати експерименту є переконливою підставою для того, щоб уважати досягнутою мету й завдання дисертаційного дослідження.

Достовірність результатів досліджень.

Результати дослідження цілком підтверджують правильність висунутої гіпотези щодо позитивного впливу педагогічних умов (створення креативного освітнього середовища як підґрунтя для виявлення креативної компетентності майбутніх інженерів; розвиток креативного потенціалу особистості; упровадження факультативного навчально-практичного спецкурсу з формування креативної компетентності «Тренінг креативності») на підготовку студентів технічних університетів до виявлення креативної компетентності у професійній діяльності.

Значущість отриманих результатів для науки і практичного використання.

Не викликає сумніву практичне значення одержаних результатів, покладених в основу розробки методичних рекомендацій для викладачів щодо організації креативної діяльності майбутніх інженерів у межах навчальних курсів з вищої математики, теорії ймовірностей, математичної статистики, дискретної математики, основ математичної обробки інформації, фізики, інформаційних технологій, комп'ютерної графіки, теоретичної механіки, психології, філософії, іноземної мови.

Заслуговує на увагу розроблене дисертанткою методичне забезпечення, а саме: методичні рекомендації «Підготовка студентів до виявлення креативності» та навчально-методичний посібник «Тренінг креативності», зміст завдань якого спрямований на набуття майбутніми інженерами практичних навичок активного

виявлення креативної компетентності у професійній сфері, формування особистісних якостей та поведінкових навичок, необхідних для здійснення креативної діяльності.

Автореферат адекватно відбиває основні положення дисертаційного дослідження.

Повнота викладення результатів досліджень в опублікованих працях.

Основні теоретичні положення й висновки дослідження відображено у 18 публікаціях, серед них 6 статей у провідних наукових фахових виданнях України, внесених до міжнародних наукометричних баз, 3 статті в зарубіжних виданнях, 12 статей і тез доповідей у збірниках матеріалів конференцій.

Позитивно в цілому оцінюючи дисертаційне дослідження, варто зробити такі побажання та зауваження:

1. У підрозділі 1.1. представленої роботи дисертанткою глибоко розкривається зміст наукових праць, що пов'язані з основним поняттям дослідження (креативна компетентність), однак наведений матеріал не завжди супроводжується авторською оцінкою.

2. Дисертаційна робота набула б більш завершеного вигляду у разі урахування специфіки формування креативної компетентності інженерів у залежності від напрямку підготовки («Інформаційні технології», «Механічна інженерія», «Електрична інженерія», «Транспорт» та ін.).

3. Оскільки автор актуалізує увагу на тому, що в контексті підготовки студентів технічних університетів до виявлення креативної компетентності модифіковано зміст декількох навчальних дисциплін, варто було б створити таблицю з переліком цих дисциплін і статистичними порівняннями результатів.

4. Доцільним було б показати, як у реальній професійній діяльності зарекомендували себе випускники, у яких сформовано креативну компетентність.

5. У реалізації третьої педагогічної умови варто було б вказати, за якої програмою проводилась робота з формування креативної компетентності студентів технічних університетів.

Висловлені зауваження не знижують високої позитивної оцінки представленою дослідження.

Отже, правомірно зробити загальний висновок про те, що дисертація „Підготовка студентів технічних університетів до виявлення креативної компетентності у професійній діяльності” за актуальністю, змістом, одержаними результатами, обсягом і оформленням відповідає профілю спеціалізованої вченої ради, відповідає вимогам, що висуваються до дисертацій, а саме пп.9, 11, 12, 13 „Порядку присудження наукових ступенів”, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (зі змінами, внесеними згідно постанов Кабінету Міністрів України за № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р. та № 567 від 27.07.2016 р.), що дає підстави для присудження Дімітровій-Бурлаєнко Світлані Дімовій наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

Доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри інженерної педагогіки

Навчально-наукового

професійно-педагогічного інституту

Української інженерно-педагогічної

академії



В.В. Кулешова
ПІБ